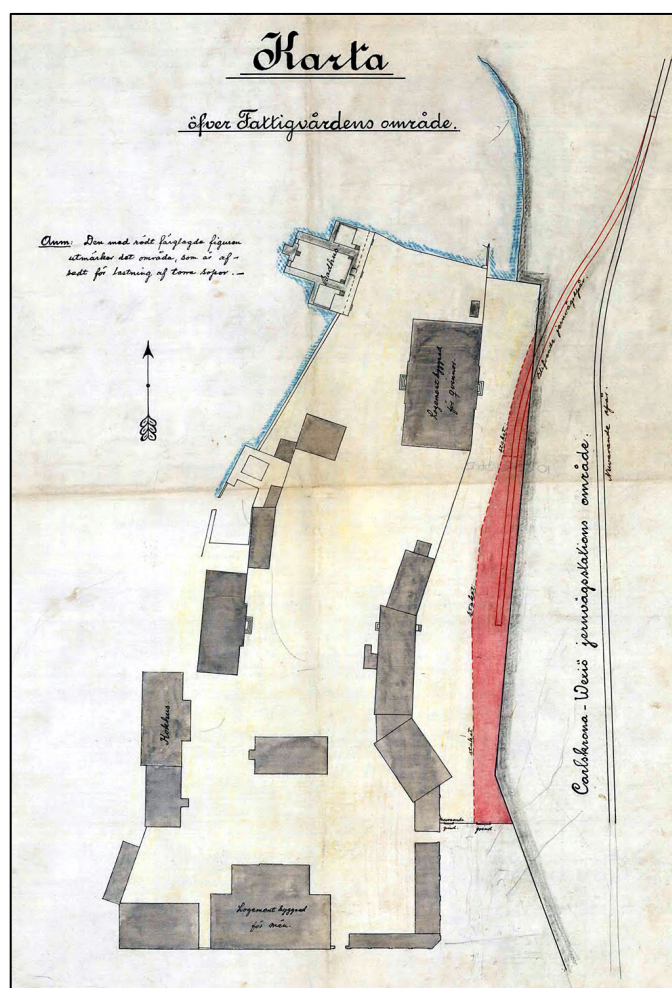

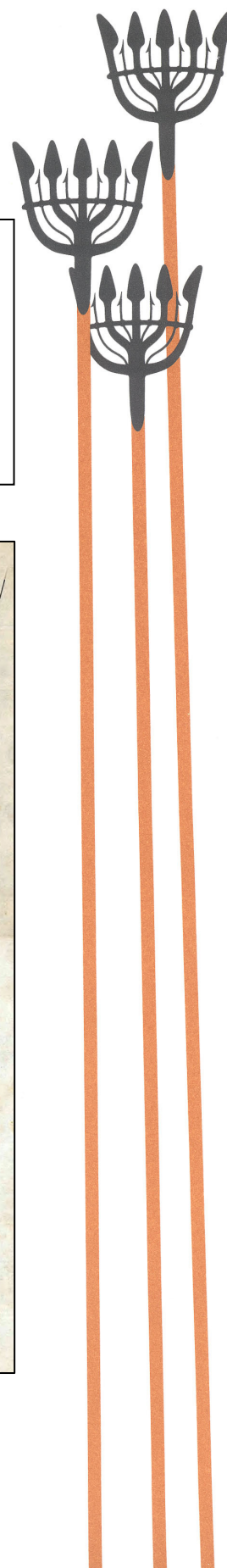
kv Pottholmen

Frivillig arkeologisk utredning

Karlskrona socken, Karlskrona kommun

Blekinge museum rapport 2014:16
Stefan Flöög och Mikael Henriksson

Innehåll

Topografi och kulturhistoria.....	2
Utredningens genomförande	3
Resultat.....	4
Rekommendationer	8
Figurförteckning.....	9
Källor.....	9
Administrativa uppgifter	9
Bilaga Fattigkyrkogårdens belägenhet	10

Bakgrund

Inför Karlskrona kommuns fortsatta planläggning för exploatering av Pottholmen, bedömdes det finnas risk för att begravningar från 17- och 1800-tal kunde komma att påträffas vid planerade markarbeten. Mot bakgrund av denna eventuella risk beställde Karlskrona kommun en s.k. frivillig arkeologisk utredning av Blekinge museum, vars syfte var att ge en tydligare bild av planområdets antikvariska status.

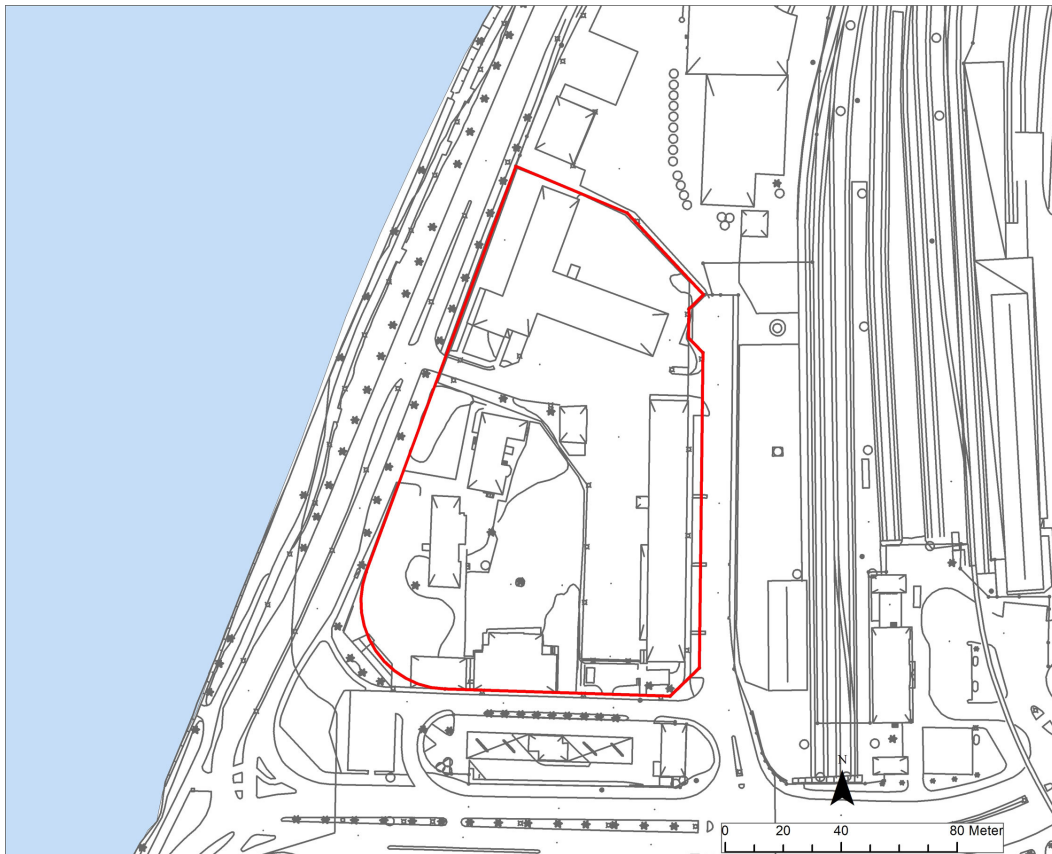

Fig. 1 Utredningsområdet markerat på Primärkartan

Topografi och kulturhistoria

Området som idag benämns Pottholmen stäcker sig från Brohålan i norr och de av vatten avgränsade östra och västra kajerna ned till Järnvägsgatan som utgör den sydligaste gränsen. Österleden och Borgmästarkajens gata begränsar i öster och väster och i den södra delen av området ligger järnvägsstationen, brandstationen samt den f d fattigvårdsanläggningen även benämnd Strandgården.

Ekeskär var det ursprungliga namnet på ön före stadens grundläggning på Trossön 1680, och därefter benämnd Pottmakareholmen eller Pottholmen, synbarligen enligt den äldsta bevarade tomtägarförteckningen från 1718 efter krukmakeriverksamhet med bränning av krukor eller ”pottor” på platsen. Området har alltsedan tillkomsten av Karlskrona på 1600-talet fungerat som ett kommunikationsstråk till stadsutbyggnaden på Trossö, då den sista av de fem landbroarna av trä från fasta landet till Trossö också förband Pottholmen med staden. Området med Pottholmen och Landbron har åtminstone sedan 1800-talets början varit utsatt för ett starkt förändringstryck med omläggningar av infartsleden och omfattande utfyllningar i flera steg för att växa samman och bilda en sammanhängande landmassa med Pantarholmen i norr och Trossö i söder. Pottholmenområdet har alltsedan stadens begynnelse varit en del av infartsstråket till Trossö och i så måtto stadens framsida, men också under en lång tid något av en dess baksida där under senare delen av 1700-talet stadens bränneri anläggs och vars byggnader sedan från 1821 omvandlas till Fattiggården. Området kom att behålla och präglas av funktioner kring stadens fattigvård och socialvård fram till invigningen av det nya äldreboendet Ekliden 1952.

Utredningens genomförande

Arbetet med utredningen har genomförts under sommaren 2014, och det har i sin helhet inriktats på att inhämta och sammanställa källmaterial från historiska kartor, arkiv och skriftligt källmaterial enligt förteckning nedan. Därutöver har dialog förts med länsstyrelsens enhet för kulturmiljövård samt företrädare för Karlskrona stadsförsamling. Arbetet har utförts av Stefan Flöög, Mikael Henriksson och Karin Nilsson vid Blekinge museum.

Det åvilade Fattigvårdsdirektionen att svara för att ge de intagna en, som det formulerades, kristlig begravning och stadens församlingar ansvarade gemensamt för själavården inom inrättningen. Begreppen *jordfästning* och *begravning* och sammanställning och användning av dessa begrepp i kyrkobokföringen är därför centrala för att belysa frågeställningen. Död- och begravningsböcker för Karlskrona stadsförsamling och Karlskrona amiralitetsförsamling har granskats för perioden 1821-1856, alltså från fattigvårdens lokalisering till Pottholmen och

fram till invigningen av den nya gemensamma kyrkogården på Vämö. Äldre kartor och planer har också digitaliserats för att ge en bild av områdets utveckling.

Resultat

Död- och begravningsböckerna har över tid förts med något olika grad av detaljering, men under de år då de förts som mest utförliga framstår proceduren helt klar; jordfästningen skedde på fattighuset varefter stoftet förs till någon av stadens kyrkogårdar där begravningen sedan sker, vanligen fattigkyrkogården på Vämö eller kyrkogården vid Tyska Bryggaregården. Några typexempel redovisas nedan, det finns heller inget i kyrkoarkivalierna som tyder på att denna ordning skulle ha frångåtts.

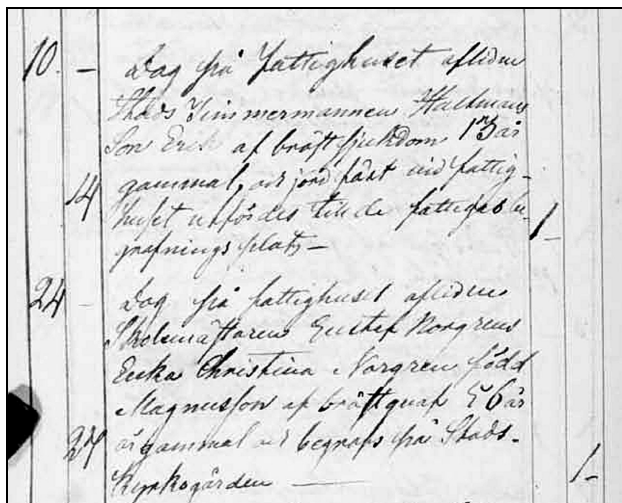

Fig. 2 1833 10 maj "Dog på Fattighuset aflidne Stads Timmermannen Hallmans son Erik af bröstsjukdom 13 år gammal, och jordfäst vid Fattighuset utfördes till de fattigas begrafnings plats"

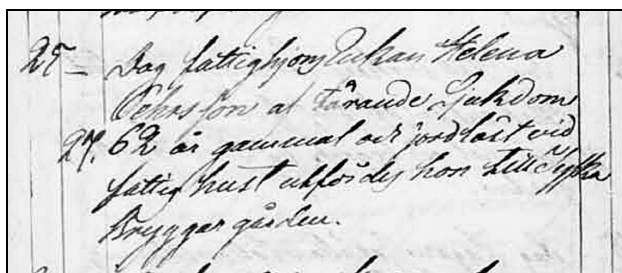

Fig. 4 1833 25 december "Dog fattighjons Enkan Helena Pehrson af Tärande Sjukdom 62 år gammal och jordfäst vid fattighuset utfördes hon till Tyska Bryggargården"

gårdens. 2 qv. 22 1/2. p. 17.

19. - Dog på fattighuset fattighjone
 met Pigan Anna Cecilia Magnu-
 nus Dotter af Tärande Hjuktom
 24 år gammal, jordfästes vid fattig-
 huset, hvarefter Liket utfördes
 till de fattigas begrafningsplats.

21. - 1833. 19 Mars. H. Holm

Fig. 5 1833 19 mars "Dog på fattighuset fattighjonet Pigan Anna Cecilia MagnusDotter af Tärande Sjukdom 24 år gammal, jordfästes vid fattighuset, hvarefter liket utfördes till de fattigas begrafningsplats"

Drängen Olof Nilsson på fattighuset af Tärande
 Hjuktom, 62 år g, och begrafes på begrafnings-
 platsen vid Tyska Bryggaregården.

Februari månad

F.d. Stads Timmerm. Hans Svenson, af älders-
 svaghet, 69 år på fattighuset och begrafes på
 Stkkog.

Fig. 6 1842 22 januari "Drängen Olof Nilsson på fattighuset af tärande sjukdom 62 år g, och begrafes på begrafnings-platsen vid Tyska Bryggaregården"

Fig. 7 1842 13 februari "F.d Stads Timmerm. Hans Svenson, af ålderdoms-svaghet, 69 år på fattighuset och begrafes på Stkkog. (Stadskyrkogården)

Stkkog

1. - Gossen Evert Peterson på fattighuset af slag
 nära 7 månader och begrafes på Tyskebryggareg-
 ård.

2. - F.d. Krone Skepparen Olaus Bergerdahl på fattig-
 huset af lungdot 73 år och begrafes på Tyske
 bryggaregården.

Fig. 8 1841 1 november "Gossen Evert Peterson på fattighuset af slag nära 7 månader och begrafes på Tyska Bryggareg."

1841 11 november "F.d Krone Skepparen Olaus Bergerdahl på fattighuset af lungdot 73 år och begrafes på Tyskebryggaregården"

18. - På fattighuset f.d. Stensättaren Olof Andersson
 Warg af lungdot 38 år, jordfästes på
 fattighuset hvarefter liket fördes till Tyske
 Bryggare Kyrkogården. Maji månad 1839.

Fig. 9 1839 18 april "På fattighuset f.d. Stensättaren Olof Andersson Warg af lungdot 38 år, och jordfästes på fattighuset hvarefter liket fördes till Tyska Bryggare Kyrkogården"

Fattigvårdsanläggningens område på Pottholmen domineras av funktionella ytor avsedda för verksamheter kopplade till fattigvårdens försörjning då anläggningen drevs som en arbetsinrättning, inte minst med en omfattande trädgårds- och grönsaksodling och en tidvis stor försäljning av ved.

En genomgång av kartor och planer över anläggningen över tid har inte kunnat påvisa någon plats eller yta för en kyrkogård eller begravingar.

Uppgifter om en kyrkogård eller begravningsplats inom fattigvårdens område har inte gått att belägga i primärkällor och får därmed tillsvidare anses vara obekräftade.

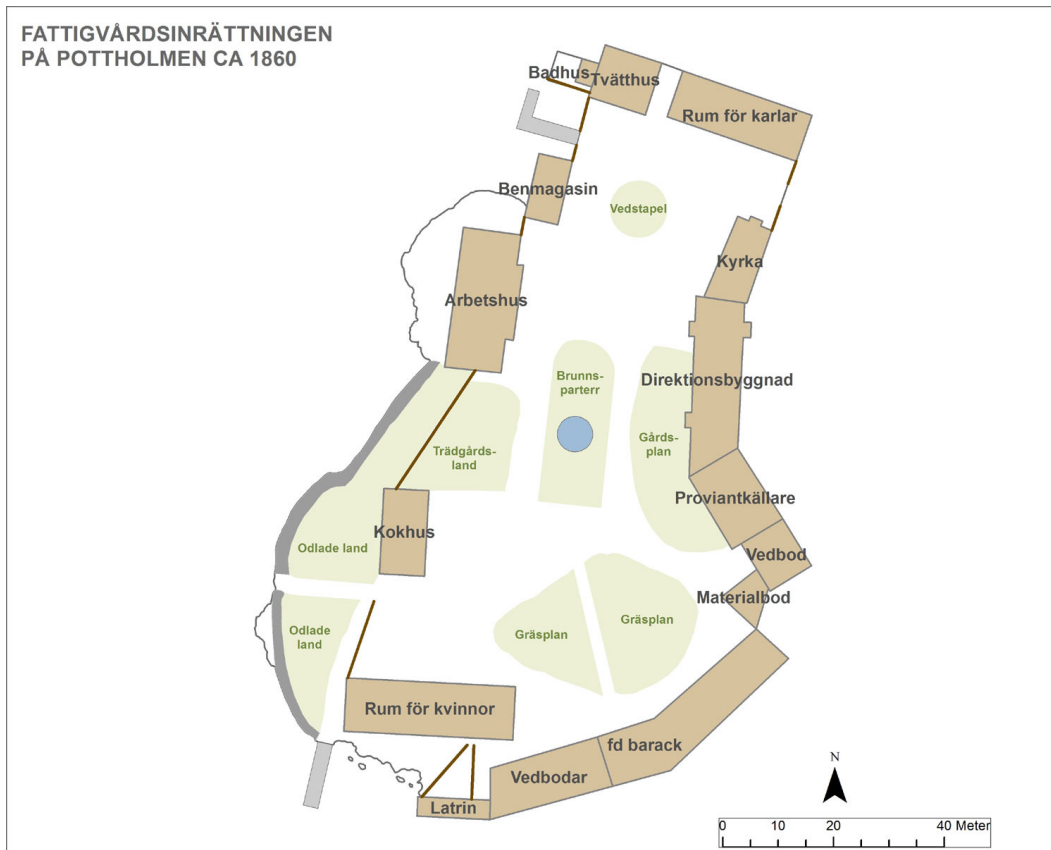

Fig. 10 Fattigvårdsinrättningen på Pottholmen och dess funktioner omkring 1860

De äldsta byggnaderna härrörde från det slutande 1700-talets Brännerisocietet och ersattes sedan succesivt under 1800-talets slut och början av 1900-talet av mer funktionella byggnader som i stort överlagrar äldre byggnadsskikt. De äldsta kvarstående byggnaderna revs framför allt i samband med att brandstationen anlades 1964 på den östra delen av fattigvårdsområdet.

Fig. 11 Utredningsområdet med fattigvårdsinrättningens äldre utbredning. (topografi 1681 blå linje)

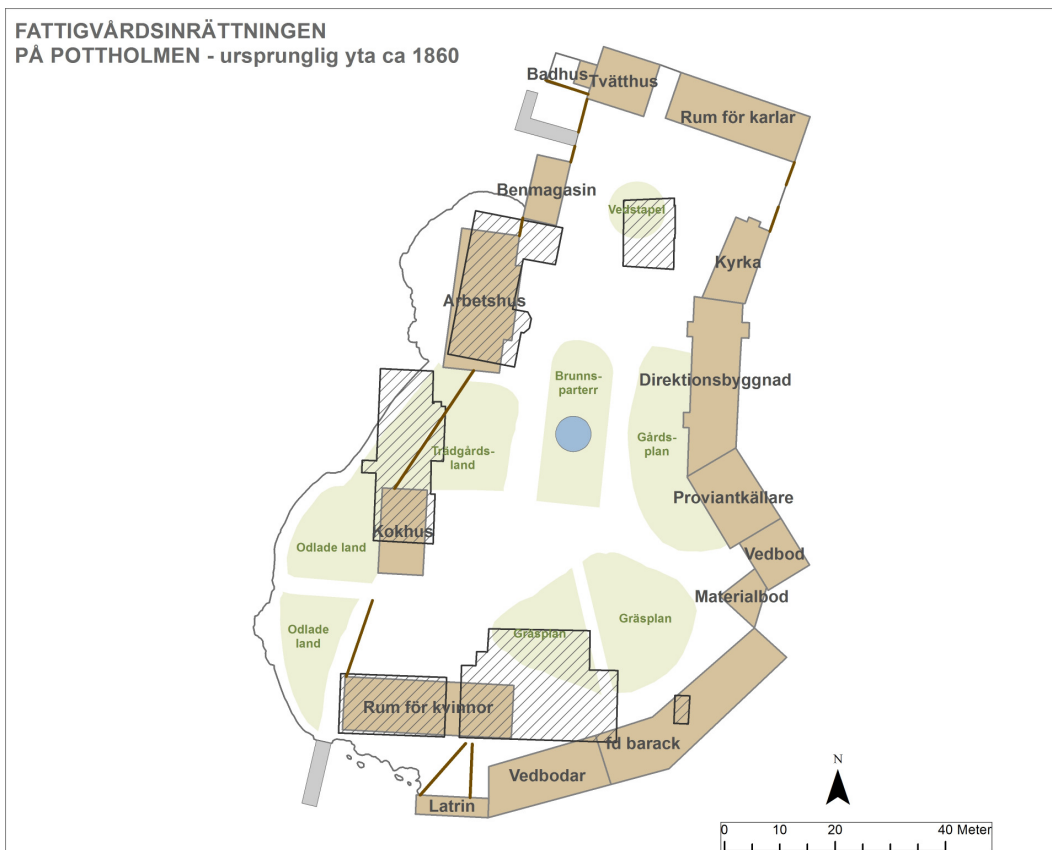

Fig. 12 Den nuvarande Strandgårdens byggnader överlagrar i stort äldre byggnadsskikt

Rekommendationer

Blekinge museum förordar att en särskild utredning steg 2 genomförs som ett led i det fortsatta planarbetet kring Pottholmen. Utredningen bör inriktas på ställvis sökschaktning med inriktning på Pottholmens äldre bebyggelseskikt och spår av infartsvägen och landbron. Spår av olika skeden i utfyllnadsprocessen och spår av fast mark före stadens grundläggande kan möjligen iakttagas i samband med detta arbetsmoment liksom rester från numera raserade byggnader. Avsikten med arkeologisk schaktning och påföljande dokumentation blir inte minst att bekräfta huruvida äldre beskrivningar och karteringar överensstämmer med verkliga förhållanden. I övrigt skall dessa strategiska markingrepp förhoppningsvis resultera i en slutgiltig tolkning av huruvida eventuella jordfästningar någonsin ägt rum inom planområdet. Den yta av planområdet som bedöms som antikvariskt intressant inom ramen för en utredning steg 2 överensstämmer med området för den äldre fattigvårdsanläggningens utbredning. Denna yta omfattar frånsett nu stående byggnader ca 7400m².

Vid händelse att skelettmaterial mot förmodan påträffas vid grävningar på Pottholmen, skall dessa hanteras på ett pietetsfullt sätt. Vid bedömning att sådant material har ett vetenskapligt eller antikvariskt värde, bör en eventuell särskild hantering diskuteras i samråd med länsstyrelsen. I undantagsfall kan en antikvarisk situation motivera insamling och långsiktig förvaring av skelettmaterial från 1700- och 1800-tal. I sådana fall sker denna i Blekinge museums magasin. I möjligaste mån bör dock en repatriering eftersträvas. Samråd har i denna fråga skett med Karlskrona kyrkogårdsförvaltning, vilken meddelat att gravsättning kan ske inom begravningsplatsen på Vämö efter att länsstyrelsen gett antikvariskt övervakande grävledare tillstånd till förfarandet.

Figurförteckning

Fig.1 Utredningsområdet markerat på Primärkartan

Fig.2-9 Excerpter ur Karlskrona stadsförsamlings kyrkoarkiv

Fig. 10 Fattigvårdsinrättningen på Pottholmen och dess funktioner omkring 1860

Fig. 11 Utredningsområdet med fattigvårdsinrättningens äldre utbredning

Fig. 12 Den nuvarande Strandgårdens byggnader

Källor

Otryckta källor

Blekinge museums arkiv

Karlskrona kommunarkiv; nämnder Fattigvårdsstyrelsen i Karlskrona samt planer och ritningar

Landsarkivet i Lund: Karlskrona stadsförsamlings kyrkoarkiv, Död- och begravningsböcker. Huvudserien, SE/LLA/13201/F I/1 (1772-1846)

Karlskrona stadsförsamlings kyrkoarkiv, Död- och begravningsböcker. Huvudserien, SE/LLA/13201/F I/2 (1847-1860)

Karlskrona amiralitetsförsamlings kyrkoarkiv, Död- och begravningsböcker. Huvudserien, SE/LLA/13200/F I a/5 (1789-1826)

Karlskrona amiralitetsförsamlings kyrkoarkiv, Död- och begravningsböcker. Huvudserien, SE/LLA/13200/F I a/7 (1827-1861)

Lantmäteriverket

Tryckta källor

Bromé, J. Karlskrona stads historia. Karlskrona 1930-1934

Hillbom, R. Karlskrona 300 år. Karlskrona 1979-1986

Larifari (Feuk, L) Historiska skizzer och silhouetter från Carlskrona. Kristianstad 1883

Administrativa uppgifter

Blekinge museum dnr: BM2014-142

Undersökningstid: Spridda dagar under perioden 24 juni – 10 september 2014

Personal: Stefan Flöög, Mikael Henriksson och Karin Nilsson

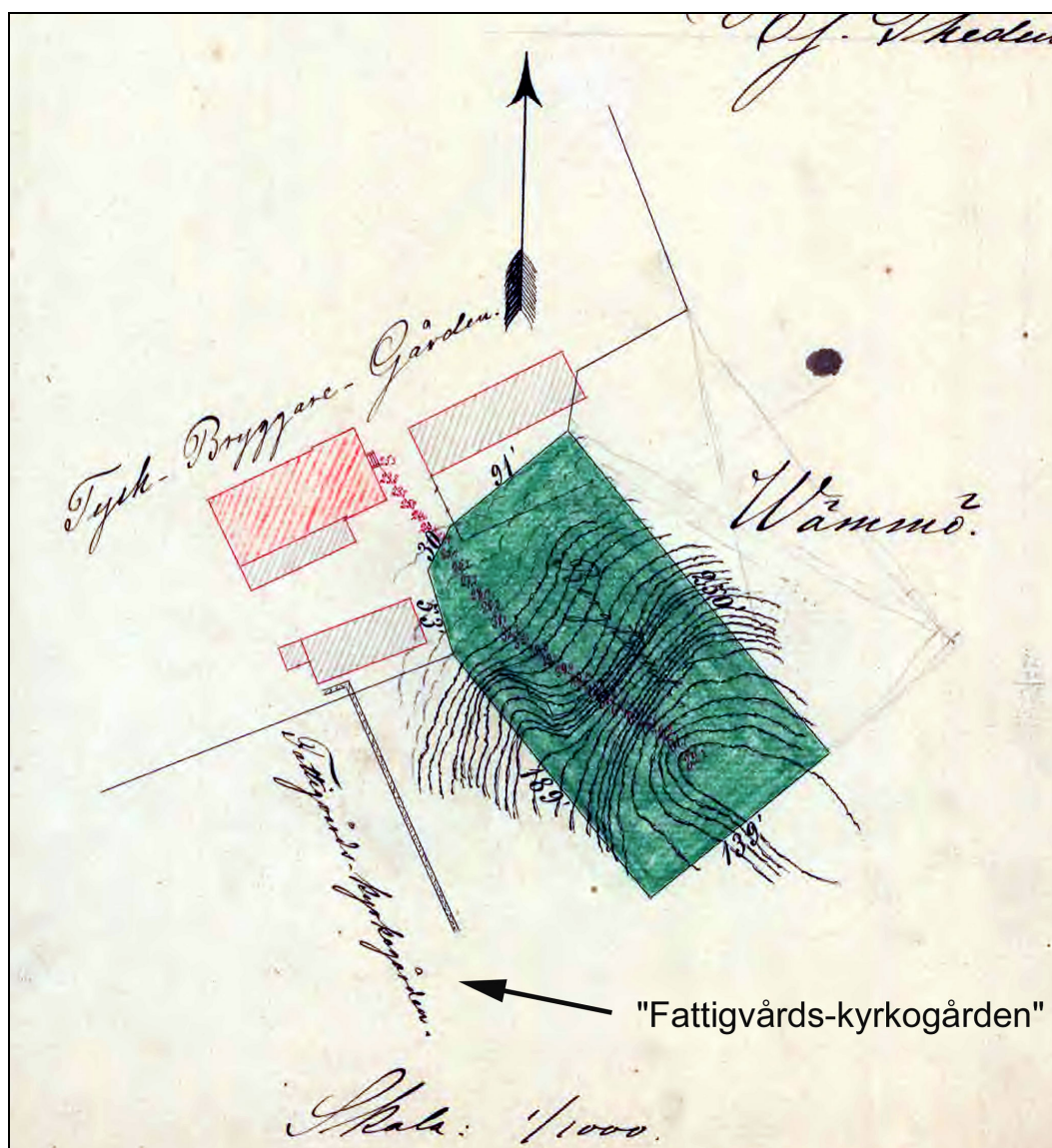
Läge: Fastighetskartan 62F2DS Karlskrona

Koordinatsystem: SWEREF 99TM

Koordinater för utredningsområdets sydvästra hörn: 536205/6224725

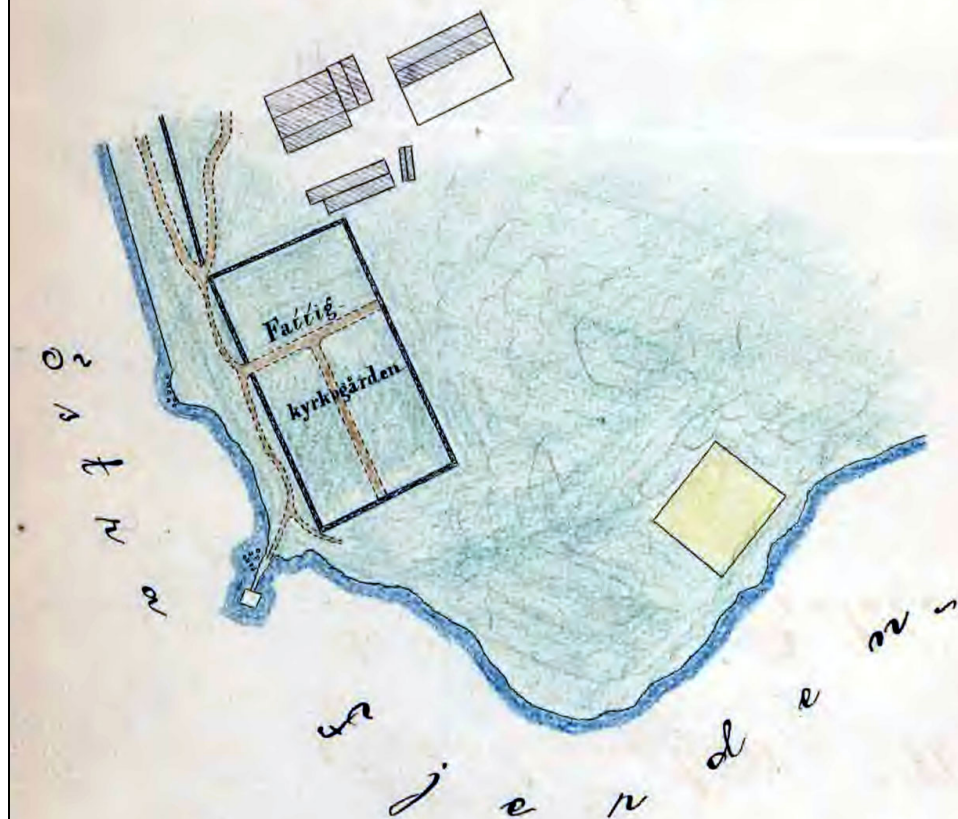
Kartanvändning: LMV dnr 2013/00859, ©LMV 2014. Ur Historiska Kartor™

Bilaga Fattigkyrkogårdens belägenhet

Fattigvårdskyrkogårdens belägenhet S Tyska Bryggargården, karta 1880 (Imv akt nr1080k-kv25/2)

Situationsplan.

Skala 1/2000.

Fattigkyrkogårdens belägenhet S Tyska Bryggargården, karta 1890 (Imv akt nr1080k-134d)